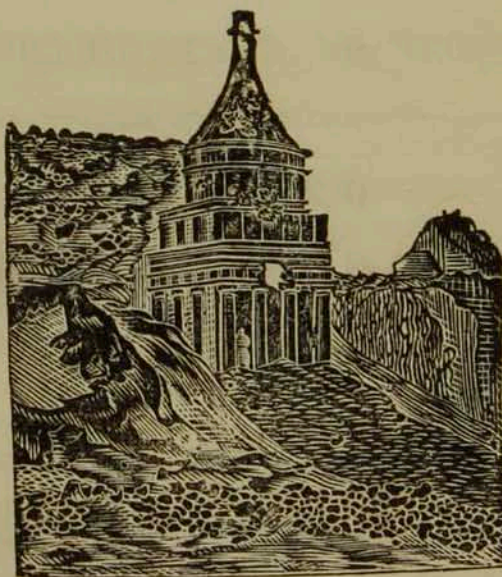

Մ Ի Օ Ն

Ա Մ Ս Ա Գ Ի Ր

ԸՕԳԸՅԻՆ ԻԸՆԸՍԻՐԸԿԸՆ ԳՐԸԳԻՏԸԿԸՆ
ԵՒ ՔԸԴԸՔԸԿԸՆ

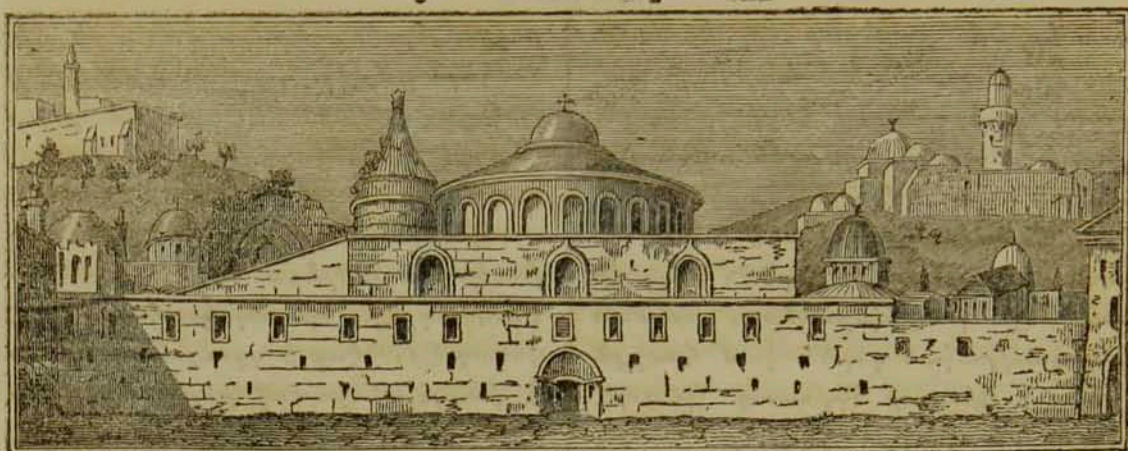
ՄԵՏԱՍԱՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ
ՇՐՋԱՆ ՄԻԱՄԵԱՅ

ՅԵՐՈՒՍԸԴԷՄ

Ի ՏԳԱՐԱՆԻ ՍՐԲՈՑ ՅԱԿՈՎԲԵԱՆՑ

1876

ՄԵՏԱՍԱՆԵՐՈՐԻ ՏԱՐԻ
ԹԻՒ 4.

ԱՄՍԱԳԻՐ

ԱՊՐԻԼ, 30
1876.

ԱԶԳԱՅԻՆ, ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԳԻՏԱԿԱՆ

ԿՐԹԱՐԱՆ

ԱԻԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ ԲԱՆԻՑ

ԴԱՍԸ.

ՀԵՐՄԱՍ ԵՒ ՈՆԵՍԻՄ

Տրամախոսութիւն ի Ղալիասու. Թ. 43-56: (*)

Հերմաս. — ԱՇԱԿԵՐՏԱՑ ամբար-
տաւանութիւնն տեսանք, տեսնենք
այժմ'նոցա աններողամտութիւնն: Նու-
քա մի մարդ տեսան, որ դեւեր կը
հալածէր. հաւանականաբար, յանուն
Յիսուսի Քրիստոսի, հիւանդներ կը
բժշկէր: Աւետարանիչն չ'առէր թէ

այս մարդն կը ջանար դեւեր հալածել,
այլ թէ կը հալածէր իրապէս: Ո՞վ չէր
ուրախանար, երբ տեսնէր, որ թշուառ-
ներն իրենց ախտերէն կ'ազատէին: Աչա-
կերտներն միայն չէն ուրախանար այս
մասին: Արդեօք սոյն բժշկութիւններն
վատ միջոցներով կը կատարուէին, կամ
զօրութեամբ խաւարի իշխանին կը դուր-
սուէին: Քանզի դեւն կամ չար ոգին

(*) Հարաւորութիւն և վերջ:
ժ Ս.

եւս երբեմն բարերար կը ձեւանայ, ըստ նիւթականին և աշխարհային բա-
բեաց հրապոյրներով հոգիներն կը մո-
լորեցնէ. քանզի չար ոգին ամեն ժա-
մանակ գործած է այս տեսակ հրաշք-
ներ և տակաւին կը գործէ և մեր մը-
տածածէն աւելի կը գործէ: Բայց կը
տեսնենք, որ աշակերտներու պատմած
մարդասիրական գործն կամ հրաշքն
յանուն Յիսուսի Քրիստոսի կը գոր-
ծուի, և տարակոյս չը կայ որ սոյն ան-
ճանօթի ինքնակամ առաքելութիւնն
հաճոյ պիտի լինի Աստուծոյ:

Մեր նոյն խկ աշակերտաց բերանէն
կ'իմանանք այս մեծ խնդիրն, այսինքն
նոքա են, որք միամտութեամբ կը
պատմեն իրենց վարդապետին թէ՛ մի
մարդ տեսանք, որ քո անուամբ, քո
անուն իշխելու գեւեր կը հանէր: Հե-
տեւապէս, սոյն պարագան կը պար-
տաւորէր աշակերտներն, որ ուրախա-
նային, սքանչանային, որ մարդկանց
այսպիսի իշխանութիւն և զօրութիւն
տրուած է և այս զօրութիւնն Յիսուսի
անունն կոչելու մէջ կը բովանդակի:
Ընդհակառակն՝ նոքա ոչ միայն չեն
ուրախանար, այլ և կ'ընդդիմանան, այլ
և կարգելուն սոյն բժշկութիւններն:
Եւ ինչ պատրուակաւ. — տղայական
անտեղի պատճառաբանութեամբ:
Աշակերտներն կ'արգելուն այն պատ-
ճառաւ, որովհետեւ նոյն մարդն իրենց
հետ չը հետեւիր Յիսուսին, կամ աւելի
լաւ ասել, իրենցմէն չէ: Նա կը գործէ
այն, ինչ որ աշակերտք միայն իրենց ի-
րաւունք կը համարին գործել: Աւելի
յառաջ երթանք, աւելի խոր թափան-
ցենք և աւելի հետազօտենք աշակեր-
տաց մտածութիւնն: Գիտէք, թէ ին-
չու համար կ'արգելուն. — վասն զի ի-
րենք չեն կարող գործել, ինչ որ նոյն
մարդն կը գործէ: Զրտեսաք արդէն,
որ նոքա — Յիսուսին եկեալ-ողնէին — չը կա-

րացին լերան տօրոսն գտնուած դի-
ւահարն բժշկել: Նոքա կը յիշեն իրենց
անկարողութիւնն եւ կուգեն բոլոր
մարդիկ նոյն անկարողութեան դատա-
պարտել:

Ո՞նեւիմ. — Բաւականին կծու կը
խօսիք եւ թերեւս այնպիսի բաներ
կ'ենթադրէք, որ ապացուցանել ան-
կարող էք: Պէտք է զգուշանալ, պէտք
է խնայելով յառաջ բերել այդպիսի
ենթադրութիւններ, այս մի ընդհա-
նուր կանոն է, որուն ենթակայ հա-
մարելու ենք նոյն խկ առաքեալներն,
չը գիտեմ թէ ինչու բացառութիւն
պիտի լինի նոցա համար: Ես իմ կող-
մէն չեմ արդարացներ առաքեալներն,
քանզի Յիսուսի Քրիստոսի պատաս-
խանն արդէն յանդիմանութիւն կը
պարունակէ իւր մէջ: Նկատողութեան
առնունք ուրեմն և մեք սոյն պատաս-
խանն, եթէ յարմար կը դատուի:

Հերմաս. — Ես կարող եմ շատ թու-
ղուլ ձեզ. քանզի առատ եմ: Սակայն
ի՞նչ պիտի ասէք հետեւեալ իրողու-
թեան մասին: Աններող Սամարացիք,
բայց ո՛չ աւելի աններող քան աշա-
կերտներն, չընդունեցին զՅիսուս,
չը հիւրընկալեցին: Այս մի մեծ սխալ
մօտիք է, մանաւանդ որ չեն ճանաչեր
զՅիսուս Քրիստոս: Այսու ամենայնիւ՝
քարերու հարուածներով չեն արտաք-
սեր իրենց մէջէն և ո՛չ բանիւ կը վի-
րաւորեն: Մի՞ զարմանաք, որ կը հա-
մառիմ ես սոյն կէտին վերայ: Պէտք
չէր, որ Սամարացիք անէին այս ամենն
և աւելի վատ, ո՛չ թէ արդարացնելու,
որ անհնարին է, այլ աշակերտաց սոս-
կալի գրգիռն թեթեւեղնելու ու նե-
րելու համար: Ի՞նչ կ'անեն աշակերտ-
ներն: Նոքա կ'առաջարկեն Յիսուսին
հուր իջեցնել երկնքէն Սամարացուց
վերայ և այրել: Յովնան, Հին Կտա-
կարանի այս մարդն, աշակերտներէն

աւելի խստասիրտ չէր առ Նինուէա-
ցիս : Գլ. Գ. 1 :

Աշակերտներն կուզեն մի անընդմի-
ջական հրաշալի և զարհուրելի պատիժ,
նոքա կուզեն մի և նոյն հուրն, որ լա-
վեց կործանեց զՍողոմոն : Այս բաւա-
կան չէ, իբր թէ վրէժխնդրութիւնն
իրենց կը պատկանի, (Եբր. Ժ. 30 : —
Հռոմ. ԺԲ. 19.) այնպէս կը կարծեն,
որ կարող են ինքնին երկնքի շանթերն
երկրի վերայ իջեցնել : Մինչդեռ պահ
մի առաջ չը կարացին գթութեան հը-
րաշք գործել և դիւահարն բժշկել,
այժմ այնպէս կը համարին, որ կարող
են գործել հրաշք խստութեան. կ'ե-
րեւի թէ բժշկելու զօրութիւն չունին,
բայց սպանանելու և կործանելու զօ-
րութիւն ունին : Սոյն դատապարտելի
յուսով մեծ մարդիկ կ'երեւին իրենց
աչքին. մեծ արժանաւորութիւն կը
թուի իրենց՝ լինիլ գործի անողորմ ար-
դարութեան : Եւ ամեն ժամանակներ
ու պարագաներ իրար հետ շփոթելով
կը համարձակին Եղիայի անունն ար-
տասանել և իրենց անձն նմանեցնել
սոյն մարգարէին, զոր պահ մի առաջ
տեսին ի փառս Թափորի ընդ Մովսիսի
և ընդ Յիսուսի Քրիստոսի : Ի՞նչ կը
մտածէք այսքան խստութեան, աննե-
րողութեան և ամբարտաւանութեան
վերայ : Ի՞նչպէս կը տեսնէք, այլ եւս
բան մի պակաս մնացած կայ :

Ո՞նկախ. — Աստուած մի արասցէ,
եթէ ես պաշտպանեմ այդպիսի զգա-
ցումներ և այդպիսի պահանջումներ,
ինչպէս է աշակերտացն : Բայց կ'աղա-
չեմ միայն, որ լաւ նկատողութեան
առնուք Վարդապետի խօսքերն ու
վարմունքն բոլոր պարագայից մէջ : Ա-
ւետարանիչն պարզապէս կ'ասէ միայն
թէ՝ Սասիկաց ի նոսա : Եւ ի՞նչպէս, ի՞նչ
խօսքերով : Ահա՛ նորա բոլոր սասուն.
« Ո՛չ գիտէք, որոյ հոգւոյ էք դուք » :

Արդեօք այն հոգւոյն վերայ կը խօսի,
որով նոքա բորբոքուած էին : Արդեօք
իւր Աւետարանի հոգւոյն վերայ կը
խօսի : Քննութեան հարկ չը կայ այս
մասին : Յայտնին միայն այս է, որ Յի-
սուս իբր տգէտ կը համարի իւր աշա-
կերտներն : Արդարեւ՝ նոքա տգէտ է-
լին : Նոքա կ'անգիտանային ինչ որ մար-
դն յաճախ կը մոռնայ. նոքա կանգի-
տանային ինչ որ իրենցմէն յետոյ մար-
դիկ տակաւին չը գիտացին. նոքա կ'ան-
գիտանային ինչ որ իրենցմէն մին, թէ
և շատ ուշ, ուսոյց մեղ թէ. « Բար-
կութիւն մարդոյ զարդարութիւն Աս-
տուծոյ ո՛չ գործէ » : Աշակերտներն տա-
կաւին չէին թափանցէր, չէին ըմբռնէր
նոր տնտեսութեան յատկութիւնն,
նոր Յրինաց ոգին, որ է ոգի աղատ հը-
նադանքութեան. քանզի, ըստ նոր
տնտեսութեան, մարդն հաւատով
կ'ընթանայ եւ ո՛չ տեսութեամբ :
Արդ՝ անմիջական պատիժն տեսու-
թեան և ո՛չ թէ հաւատոյ անտեսու-
թեանն կը վերաբերէր : Յիսուս Քրիս-
տոս կը յանդիմանէ աշակերտներն ի-
րենց տգիտութեան համար, որ թէ-
պէտ կամաւոր չէր, բայց անմեղ եւս
չէր : Յիսուս աշակերտաց տգէտու-
թիւնն յանդիմանելով՝ կը հաստատէ
միանգամայն մի մեծ ճշմարտութիւն,
այն է, որ նորա թաղաւորութիւնն
երկրիս վերայ չէ թաղաւորութիւն
խստութեան նոյն իսկ նոցա դէմ, որք
զինքն չեն ընդունիր, այլ կը հակառակին
և կը դիմադրեն : Ի՞նչ կ'ասէ Յիսուս.
« Որդի մարդոյ ո՛չ եկն զոգիս մարդկան
կորուսանել, այլ կեցուցանել » : Այս
բացարձակ յայտարարութիւնն մի վըճ-
ռական դատապարտութիւն է ամեն
աշխարհային խստութեան և աններո-
ղութեան, որ գործ կը դրուի յանուն
Յիսուսի Քրիստոսի՝ իբր ի շահ և ի
պաշտպանութիւն նորա Վարդապե-
տի :

տութեան : Յիսուս Քրիստոս ոչ մի պատիժ չը սահմաներ Սամարացւոց , ոչ աշակերտաց դառն նախանձախնդրութեան երեւակայած պատիժն եւ ոչ մի այլ թեթեւ պատիժ : Ի՞նչ կ'ասէ Յիսուս . ի՞նչ քաղաք կամ տուն , որ ձեր ողջոյնն չընդունի , թօթափեցէք ձեր ոտից փոշին վկայութեան համար : Նոյն քաղաքն կամ տունն ինքնին կը պատժուին . « Եթէ իցէ անդ որդի ողջունի (այսինքն եթէ ընդունին զձեզ) հանգիցէ 'ի վերայ նորա ողջոյնն ձեր . ապա թէ ոչ 'ի ձեզ դարձցի » . Առ-ի-Ժ . 6 : Եթէ աշակերտներն պատիժ խնդրելով Սամարացւոց համար՝ սր-խալմուք դործեցին , զոր ես ինքնին կը ճանաչեմ եւ զոր չեմ ներեր երբէք , հաւատացէք սակայն , որ այս իրողութիւնն այն առիթներէն մին է , որուն համար պէտք է կրկնել Սրբոյն Օգոստինոսի հետ « Ո՛վ բարեգէտ սխալմուք » . քանզի մի կարեւոր եւ լուսաւոր դաս եղաւ այս Յիսուսի Քրիստոսի կողմէն : Ամեն բռնութիւն , ամեն հակառակութիւն նա եւ ամեն սպառնալիք , որ քրիստոնէութեան օգուտն պաշտպանելու պատրուակաւ պիտի գործուէին , դատապարտուած են նոյն օրէն 'ի վեր , եւ Յիսուսի Քրիստոսի Եկեղեցին կարող չէ հալածել առանց անհնաղանդ գտնուելու իւր Փեսային : Ահա՛ քեզ նորէն մի երկար ընդհատութիւն , ներեցէք ինձ , կ'աղաչեմ :

Հերմաս . — Դուք չընդհատեցիք իմ խօսքս . քանզի ես վերջացուցած էի . բայց խօսքը ձերն է : Կը յիշէք այժմ , ինչ որ խոստացաք ինձ :

Անետիմ . — Այո՛ , կը յիշեմ : Ինչ որ Աւետարանն մեզ կ'աւանդէ , ինչ որ տասն եւ ութ դարերու եւ հազարաւոր մլոններու հաւաքութեամբ մեզ յոյց կը տայ , ես ամենն իմ աչքովս

տեսայ եւ ամեն օր կը տեսնեմ : Հիմն բոլորովին նման է , միայն թէ ձեռն նոյն չէ :

Դուք ցուցիք ինձ աշակերտներն արդ ի՞նչ լուած , երբ իմացանորա Որդւոյ մարդոց բերանէն՝ թէ ի՞նչ կըսողաս իրեն յեւրոսաղէմ , եւ դուք իրաւամբ պնդեցիք այս կէտին վերայ թէ . « Նորա երկնչէին հարցանել ցնա վասն բանին այնորիկ » : Այսօր ոչ որ կը կարօտի Յիսուսի մարմնով յաշխարհ գալու անհատ տնօրէնութեան պայմաններն նոր 'ի նորոյ բընէն եւ ուսանիլ . քանզի երկար ժամանակ է , որ ամենայն ինչ խաբարէալ է այս մասին : Բայց ի՞նչ է , որ կատարուած չէ . — չարչարանքն Եկեղեցւոյ , որ է մարմին Քրիստոսի : Եկեղեցին ես դաւուրայ 'ի դարսմանեցաւ 'ի ձեռս մարդկան : Քրիստոս գուշակած էր , եւ մէք կը տեսանեմք զայն : Բայց նա , որ կը ճանաչէ այս մարգարէութիւնն . նա , որ կը համաձայնի թէ՛ ծառային իւր տիրոջմէն առաւել չէ . նա , որ գիտէ թէ՛ չոր փայտն կարող չէ խուսափել այն կրակէն՝ որ արդէն դաւար փայտն այրեց . նա կը զարմանայ սակայն սոյն մարգարէութեան իւրաքանչիւր նոր կատարման ժամանակ , իբր թէ Քրիստոս կարող էր սխալիլ , իբր թէ Աւետարանն կարող էր աւետարան լի նեղէ դադրիլ , իբր թէ մարդն այլ եւս մարդ չէր : Կը զարմանայ նա ոչ միայն արիւնհանդ հալածանաց վերայ , ոչ միայն անթիւ ու անհամար թշնամանաց ու զրկանաց վերայ , ոչ միայն Եկեղեցւոյ կրած վշտաց վերայ . այլ կը զարմանայ մանաւանդ այն հակառակութեանց եւ ընդդիմաբանութեանց վերայ , զորս կը կրէ ինքն իբրեւ քրիստոնեայ . . . :

Հերմաս . — Դուք ամեն բան կ'ասէք եւ գուշակելու բան չէք թողուր ինձ : Խօսքն կը փոխուի , դուք կընկրու

տիք քրիստոնեայքն դատել։ Դուք ինձ
մէն բան չեք ծածկեր։ մեր խօսակցու
թեան սկզբէն ես հասկցայ։

Ոննսիմ. — Անտարախոյս, եւ ինձ
պէտք չ'էր այնպէս ձեւանալ, իբր թէ
կը կասկածիմ ձեր հասկացողութեան
վերայ։ Թողունք այս անօգուտ պատ
ճառանքն ու կեղծիքն։ Այո՛, քրիս
տոնէից է, որ կը տամայն յանդիմանու
թիւնն, զոր դուք պահ մի առաջ ա
ռաքելոց տուիք։ Կան քրիստոնեայք,
որոնք կը զարմանան մինչեւ անգամ ա
մենաթեթեւ ձախորդութեանց վերայ,
որուն կ'ենթարկուին իբրեւ քրիստո
նէոյ։ Կան նաեւ քրիստոնեայք, որք
չ'առ բնական կը համարին, որ Քրիս
տոս չարչարուած է, մարտիրոսք չար
չարուած են, ամբողջ հօտն կրած է
տանջանքներ, գերութիւն, բանտ, ար
ար, և սակայն անկարող կը լինին Ա
ւետարանի թշնամեաց կողմէն եղած
մի ծուռ նայուածքի կամ մի արհա
մարհանաց ժպիտի համբերել։ Ինչ
որ իրենց կը պատահի, միշտ կը մեծ
ցընեն և կը ծանրացնեն։ Ամեն անի
րաւութիւն կը մեկնուի. բայց իրենց
պատահած անիրաւութիւնն անմեկ
նելի է։ Ամենաթեթեւ վիշտն՝ կամ
փորձութիւնն անգամ, զոր իրենց Տէ
րն կը զրկէ, իրենց միտքն ու բանա
կանութիւնն կը շփոթէ։ Նոցա այնպէս
կը թուի, որ արտօնաւորուած են ժա
ռանգել խաղաղութիւն, ամենակա
տարեալ խաղաղութիւն, և արտօնա
ւորուած են այն Յիսուսէն, որ եկաւ
սուր և հուր արկանել յերկիր եւ ոչ
խաղաղութիւն։ Ի՛նչ ժառանգներ,
ի՛նչ յաջորդներ. ի՛նչ շարունակողներ
Քրիստոսի և քրիստոնէութեան, ի՛նչ
ժառանգորդներ, որք առաջին աշա
կերտաց թերահաւատութիւնն միայն
կը շարունակեն։ Ի՛նչ կայ առաւել սու
վորական ճշմարտութեան վկայից մէջ (այս

անունն է, զոր կարելի է տալ քրիստո
նէից) քան հարցնելու և իմանալու եր
կիւղն, քան ճշմարտութիւնն ճանաչե
լու վախն, ինչպէս որ աշակերտք կ'եր
կընչէին հարցնել, Յիսուս Քրիստոսէն
հարցնելու կարեւորութիւնն ամեն ժա
մանակ կը ներկայանայ, և Յիսուս Քր
իստոս որ միշտ պատրաստ է թողուլ
որ հարցնեն, պատրաստ է միշտ և պա
տասխանելու։

Շատ անգամ Յիսուսի պատասխա
նըն լսելու համար ուրիշ բան պէտք
չէ, եթէ ոչ իրենց սրտի մէջ իջնել,
իրենց սիրտն քննել։ Այսպէս կանգնե
քրիստոնեայք։ Կը համարձակին այս
պէս անել, քանի որ պէտք է անշուշտ
ընտրել, կարծիք մի մերժել կամ
պարտք մի ճանաչել և կատարել։ Կը
համարձակին մինչեւ իրենց մտածու
թեան ծայրն դիմել, ուր եթէ դիմե
ին, պիտի Յիսուսի Քրիստոսի պատաս
խանն գտնէին։ Կը համաձայնին միշտ
հարցնել և քննել, կրնգունին յօժարա
կամ մի կարեւոր վիճաբանութիւն։
Քանի՞ քանի՞ անգամ տեսնուած է, որ
խոյս կը տան հանդիպող առիթէն, կը
խուսափին մի օգտակար բանախօսու
թենէ, որով կարող էր իրենց միտքն
լուստուորիլ։ Չեն ասեր, որ կանոն դը
րած են, հաշիւ տեսած են ճշմարտու
թեան հետ, և ժամանակ որոշած են
իրենց կենաց մէջ, որ այսուհետեւ այլ
եւս ուսանելու բան չ'ունին, կամ լաւ
եւս ասել բան մի պիտի չ'ունանին։
Մերթ երկչոտութեամբ, մերթ թու
լութեամբ, մերթ ծուլութեամբ, մերթ
գողողութեամբ, նոքա միշտ կը դգու
շանան հարցնել Յիսուս Քրիստոսին և
որչա՞նի կարելի է հեռի կը կենան նորա
ձայնն լսելն և հասկնալն։ Այս ե
ղանակաւ ահա՛, նոքա կ'իմանան մի
այն, ինչ որ իմանալ կ'ուզեն կամ ինչ
որ ակամայ իմացան, չը կարենալով

դիմադրել : Ի՞նչ կը կարծէք . չը կան
այսպիսի մարդիկ . քրիստոնէից մէջ : Ոչ
մին չէ՞ք ճանաչեր անձամբ :

Հերմաս . — (Հառաչելով) : Թերեւս
մին կը ճանաչեմ :

Ոմեկս . — Հաւանաբար՝ ամեն քրիստոնէի մէջ մի հատ կայ : Բայց պիտի տեսնե՞նք . քրիստոնէայք , որք վեճէն իրարո՞ւ հետ ի՞նչ պիտի մեծ լինի : Բոտ երեւութիւն չը կայ այսպիսի քրիստոնէայ , որ ՚ի տես մարդկան , եւ աշակերտաց նման առաջի Յիսուսի , կամ ինքն իւր յատուկ անուամբ մեծութեան համար վիճէ : Բայց այս ամեն զգուշութեանց մէջ ի՞նչ կը կորուսանէ չարն . — խիստ ստիպաւ բան : Թող մարդ բարձրացնէ զինքն համարձակ , կամ թող յամառութեամբ եւ վեստութեամբ պաշտպանէ իւր զգացումն՝ իբրեւ միակ բարի , իւր դրութիւնն իբրեւ միակ կատարելալ , իւր ազանդն՝ իբրեւ ամենէն բան , վերջապէս իւր մարդն՝ իբրեւ ամենէն մեծ , ի՞նչ կը լինի այս տեղէն : Այս կը նշանակէ կեղծել , պատրուակել եւ աւելի վատ պատրուակել մարդկանց առջեւ իւր սեպհական օգուտներու համար ունեցած դաղափարն եւ իւր փափաքն՝ տեսնել զոք իրմէն վար , տեսնել իւր ոտքերու տակ , որ ամբարտաւանութեան ամենաքաղցր հաճոյքներէն եւ բաւականութիւններէն մին է , թէեւ ամբարտաւանութիւնն ո՛չ կը բաւականանայ եւ ո՛չ կը յագի երբէք : Այսպատմած օրինակս կարծեմ թէ բաւական է : Դուք չէք կարող ասել ուրեմն թէ՛ այսպիսի դէպքեր սակաւ են եւ կամ թէ աշակերտաց ունայնասիրութիւնն կամ հսկարտութիւնն իսկապէս կը տարբերի ուրիշներէն : Առաջինն միշտ չափազանց եւ համարձակ կը թուի . ահա՛ այս է պատճառն , որ աշակերտաց առածին վերայ կը զարմանաք : Աշակերտք կը պարծին , կը վիճեն իրարու հետ մի

յատուկ եւ անձնական մեծութեան վերայ : Մենք աւելի մեծն կ'անենք , եթէ կարողանանք . քանզի մենք եւս մեր ձեռքէն եկածն համարձակ կ'անենք . միշտ զմեզ կը մեծցնենք . բայց այս այն մեծութիւնն չէ , որով մեր Տէրն մեծացաւ . մենք միշտ մի ուրիշ զգեստ կը հագնենք , մի ուրիշ զարդով կը զարդարուինք , որ խոնարհութիւնն չէ եւ կը ջանանք բարձրացնել ըզմեզ Նորա առջեւ , որ զմեզ իւր Հօր հետ հաշտեցնելու համար՝ խոնարհեցաւ եւ իւր անձն ունայնացոյց , Որչափ վատթարագոյն համարենք , ինչ որ աւրին աշակերտներն ՚ի ստորոտս Թափուրի , այնու ամենայնիւ , այս եւս պիտի չը մոռնանք , որ նոցա շնորհիւ մի դաս , մի զգուշութեան օրինակ ունեցանք մենք , զոր նոքա չ'ունէին : Այն մասնակն , զոր Յիսուս ներկայացոյց նոցա , եւ որով անշուշտ կամեցաւ նա որ ինքն ինչքնեն իրենց անձն , այն մանուկն մի յաւիտեական յանդիմանութիւն է մեր մեծամոռութեան : Մենք աւելի լաւ գիտենք (աշակերտք կարող չէին այն ժամանակ իմանալ) թէ ի՞նչ արժէք ունի եւ ի՞նչքան էական եւ առնչակից է Քրիստոնէութեան՝ խոնարհութիւնն , սոյն նոր առաքինութիւնն , որոյ օրինակն պէտք էր որ տար մեզ Աստուած , որպէս զի եւ մէք գոնէ նորա դաղափարն ունենայինք : Մենք առաքեալներէն աւելի լաւ կը մտածենք , բայց առաքեալներէն աւելի վատ կը գործենք : Ի՞նչպէս կը թուի . քեզ մեր յառաջագիմութիւնն :

Հերմաս . — Զգուշացէք , բարեկամ , այնպէս կը թուի թէ կը զայրանաք : Գոհ պիտի լինէիք արդեօք , եթէ բոլորովին իրաւացի լինէիք : Կարելի է արդեօք , որ իսպառ իրաւացի լինէք : Ոչ ապաքէն այն ժամանակ խոնարհութիւնն մի լիկ բառ կը լինէր Յիսուս

Քրիստոսէն մեր բաւարաններու մէջ աւելցած : Մի՞թէ բնաւ խոնարհներ կամ հեղեր չը կոն աշխարհի մէջ : Եթէ այդպէս է , կը նշանակէ , որ բնաւ քրիստոնեայք չը կան , և ի՞նչ է Քրիստոնէութիւնն առանց քրիստոնէից :

Ո՞նեւիմ .— Զէ որ ասացի , ձեզ յանդիմանելու ժամանակ , որ շուտով փոխարէնն պիտի հատուցանէք : Այո , իրաւամբ կը յանդիմանէք զիս : Իմ խօսքերս , իմ ասածներս չատ բացարձակ են : Ի՞նչ որ տեսայ , տարակոյտ չը կայ , որ լաւ տեսայ եւ ահա նոյնն հաւատարմաբար յառաջ կը բերեմ : Բայց ես վատ կը խօսիմ , երբ այնպիսի եղանակաւ կը խօսիմ , որ կ'ուզեմ հասկացնել թէ նախապատուութեան կամ առաջնութեան վէճն բոլոր քրիստոնէից գործ է առհասարակ , և թէ հաւատն տակաւին չէ խորտակած նոյն ամբարտաւանութեան եղիւրն : Աչբիս առջեւ յանցանք մի կը տեսնեմ , որ թէ և հաղուադէպ չէ , բայց և ոչ հանրական է . և նոյն յանցանքով զառաժուած քրիստոնեայքն , եթէ քրիստոնեայ են , շուտով կըզգան անշուշտ իրենց յանցանքն և սաստիկ կը կշտամբեն իրենց անձն : Սովաւ կը տարբերին նոքա ուրիշ մարդիկներէն . բայց ի հարկ է մի միայն սովաւ չէ որ կը տարբերին : Ես պիտի զգուշանամ ապերախութենէ , ես չեմ ուրանար , այլ կը ճանաչեմ այն յաղթութիւնն , զոր ամեն օր կը կատարէ Յիսուս Հոգւով Սրբով ջերմեռանդն քրիստոնէից հոգւոյն մէջ : Ո՛չ ամենուն և ո՛չ յատկապէս որ և իցէ միոյն կը վերաբերին մեր կարգացած պատմութեան հետեւեալ խօսքերն , զոր պիտի բացատրեմ : Մերթել , դեւեր հանելէ և հալածելէ արդելու այն մարդիկն , որոնք մեզ հետ չեն հետեւիր Յիսուս Քրիստոսին , այսինքն ընդհանրական Եկեղեցւոյ հա-

ղորդակցութենէն կտրել , նաեւ քաղաքական ընկերութենէն տարամբժել , նշուլել և պատմել այն մարդիկն , որոնք քրիստոնեայ են , բայց մեզ նման քրիստոնեայ չեն , որոնք իրենց ձեւով և ո՛չ թէ մեր ձեւով աշխարհիս վերայ Յիսուսի Քրիստոսի գործն կը գործեն , այս հալածանքով գրեթէ ամեն քրիստոնեայք կը հալածեն , մանաւանդ մեր ժամանակի քրիստոնեայք , որ մի յատուկ կերպիւ կը հալածեն , կը հալածեն և կը պարծին , կը հալածեն և պատիւ կը համարին . կը ցաւին , երբ անկարող կը լինին հալածել , կը կրկնեն , որչափ կաւրոյ են . ո՛չ միայն յանդգնաբար իրենց անձն նախապառիւ կը համարին այն քրիստոնեայներէն , որք իրենց նման կը խոստովանին զՅիսուս Քրիստոս մարմնով եկեալ յաշխարհ . այլ և կը դատապարտեն , կը մերժեն . կըսպառեն իրենց բոլոր ոյմն ու զօրութիւնն , որ յաղթեն , անուանարկեն և կործանեն : Եւ որ ամենէն զարմանալի է , Յիսուսի Քրիստոսի թշնամիներն աւելի սիրով կընդունին , նոցա հետ աւելի սիրով կը վարուին , բան թէ Յիսուսի բարեկամաց հետ , որոնք դժբաղդաբար , եթէ յանդգնութիւն չը համարուի ասել , նոյնպէս չեն հնչեր այն Սուրբ տնունն , ինչպէս իրենք կը հնչեն և կամ թէ տարբեր կերպիւ կը գրեն : Այո , այո , ամենայն անաչառութեամբ կ'ասեմ , որ շատ անգամ հալածողաց եւ հալածելոյց մէջ եղած տարբերութիւնն ուրիշ բան չէ , եթէ ո՛չ երկու մատենագրի մէջ եղած ուղղագրական տարբերութեան նման մի բան . եւ շատ ժամանակ այնպէս պատահած է , և սակաւ մնացած է , որ Եբրայական լեզբօլէի (1) պատմութիւնն նորոգուի

(1) Շէքօլէի եբրայական բառ է , որ հասկը նշանակէ , դատաւորաց մէջ կը կարգանք : (ԺԲ , 6)

Եկեղեցւոյ մէջ ՚ի նախատինս քրիստոնէից :

Հերմաւ . — Այն ժամանակներն տնջած են , և այսօր Եկեղեցւոյ մէջ տիրապետող ոգին հակառակ է նոյն ժամանակի ոգւոյն :

Ոմեախմ . — Մի կարծէք թէ ես չգիտեմ նոյն ժամանակի տարբերութիւնն և այն շնորհքն , որով Աստուած արտօնաւորած է մեր ժամանակն : Սակայն դառնութեան արժանի տակաւին խլուած չէ . նա սոսկալի ոստեր կ'արձակէ հաւատացելոց հոգւոյ մէջ : Եւ մէք կարող չենք տօնաւին իւր պարգուութեամբ ընդունիլ և ՚ի խորոց որտէ կրկնել Առաքելոյն այս օրհնութեան խօսքն . « Ենորհք ընդ ամենեօին , ոյք սիրեն զՏէր մեր Յիսուս Քրիստոս առնեղծութեամբ » . Եփես . 2 . 24 :

Իսկ ինչ որ կը վերաբերի այն առաջարկութեանն , զոր աշտկերոք ամենայն աններողութեամբ , (դու ասածովեռանդութեամբ) համարձակեցան առաջարկել իրենց աստուածային Վարդապետին՝ մի այլ մոլեռանդութիւն (Սամարացւոց) պատժելու համար , որ աւելի ներելի էր քան իրենցն , այս մասին կը խոստովանիմ , որ նմանօրինակ բան գտած չեմ բնաւ ոչ մի քրիստոնէի բերանի կամ գրուածքի մէջ , քան զի անհնարին է զայս առնել և քրիստոնեայ համարուիլ : Օրհնեմք և Աստուած , մենք լաւ գիտենք՝ թէ Որոյ հաւոյ էնք , և ոչ մին մեզմէն կը պարծի

տեսնել շանթ եւ կայծակ ՚ի զլախս թշնամեաց Աստուծոյ : Թէև սոյն տարբերութիւնն հին և նոր ժամանակներուն և պարագաներուն կը պատկանի , բայց կան վայրկեաններ , որ մէք եւս տխուր ակոյեաններ կը լինինք նոցա , զորս կը դատապարակենք :

Ներեցէք , որ խօսքս ձեզ ուղղեմ : Գուք քաղցր բնաւորութիւն և բարեխառն բարք ունիք : Բայց եթէ երբէք տեսնէիք անիրաւութեան և չարութեան յաղթանակներն եւ երկար յաղթանակներն , խորհեցէք՝ թէ ի՞նչ կը զգայիք : Առաքելական պատուէրն , որ կը հրամայէ քրիստոնէից ընդ սրով և ընդ խաչիւ՝ Բառնալ զորքի յետէ վեր առանց Բարկոմիան և Երմիոնիան . (Ա . Տիմ . Բ . 8 .) պէտք է որ միշտ ձեր յիշողութեան մէջ լինէր և իմացնէր ձեզ , որ աղօթէիք այս յանցաւոր երջանիկներու համար : Կը կատարէիք արդեօք այս պատուէրն , կը կատարէիք արդեօք ՚ի սրտէ : Կը խորհէիք արդեօք եւ ձեզ համար տիրող մտածութիւն կը ջննէիք սոյն ճշմարտութիւնն , որ նոքա Աստուծոյ արդար տնտեսութեան ողբալի գործիքներն են , որովք թէ և զձեզ կը պատժէ , բայց իրենց բարեբաղդութեան հարուածով զիրենք եւս կը պատժէ : Ի՞նչ զգացումներ կը սնուցանէիք : Ի՞նչ բաղձանքներ և բարեմտաղթութիւններ կը յղանայիք : Ի՞նչով կը վտանայիք , ինչով կուրախանայիք : Ի՞նչ կը լինէր նիւթն , ի՞նչ կը լինէր ներշնչութիւնն , վերջապէս ի՞նչ կը լինէր համն և աղն ձեր խօսակցութեանց : Հազար անգամ չէիք ջանկանար . ինչ որ չէիք կարող պահանջել , եթէ առաքելոց հաւասար գիտութիւն ունենայիք եւ նոյն ժամանակին մէջ ապրէիք , ոչ ապաքէն ինչ որ ջանկայիք , ինչ որ ձեր մօքէն անցնէր նոյնն պիտի խնդրէիք , ինչպէս նո

որ երբ Գաղսագայիք Եփրեմի հետ կը կռուէին , և յաղթելով Յորդանանու կիրճն գրաւած էին , պատերազմէն ազատուած Եփրեմեանք եկին այն տեղէն անցնելու , և թէ եւ ուրացան որ Եփրեմեան չեն , սակայն Գաղսագայիք չը թողին կիրճէն անցնել , և որովհետեւ երկու կողման հնչեաններն կը տարբերէին՝ ստիպեցին որ Շիֆօւէլ հնչեն . Եփրեմեանք չը կարային և Սիֆօւէլ հնչեցին , ուստի և կոտորուեցան Գաղսագայիներէն :

քա ջ սնկոցն եւ խնդրեցին Սամա-
րացիք կործանել : Ո՛հ, պատասխանե-
ցէք, եթէ կարող էք, շատ կ'ուրա-
խանամ, թող միայն ես մնամ ամբա-
տանելոց աթոռակին վերայ . քանզի
մոքով ես նստայ նոյն աթոռակին վե-
րայ եւ այնպէս շարունակեցի ձեզ հետ
խօսակցութիւնս : Սխալեցայ զձեզ նոյն
աթոռին վերայ նստեցնելու համար .
բայց միթէ միայն եմ ես, միթէ չըկա՞ն
ուրիշներ նոյն աթոռակին վերայ : Նա-
խանձն, ոխն, բարկութիւնն, ատե-
լութիւնն, որ մարդասպանութիւն է,
միթէ այդքան հազուադէպ են : Մի-
թէ Մարդասիրութիւնն այդքան հան-
րացած է : Միթէ մարմինն իսպառ-
յալթուած է : Երանի՛ թէ . բայց ես
հաւատացած չեմ այդ բանին, եւ տա-
կաւին չեմ հաւատար. ինձ կը թուի,
որ դեռ այն վայրկեանն եկած հասած
չէ, որ քրիստոնէից մէջ այլ ես հարկ
չը լինի յորդոր կարգաւ ողորմածու-
թեան, բարերարութեան եւ միջնոր-
դութեան պարտուց վերայ : Ես կը
կարծեմ, ես կը զգամ, որ դառնու-
թիւնն միշտ պատրաստ է զեղանիլ 'ի
սիրտ մարդոց : Սոյն դառնութեան հո-
տանքն կը վազէ այն հեղեղատէն, զոր
կը փորէ ցասումն եւ սրտմոռութիւնն :
Պէտք է երկար ժամանակ Յիսուսի
Քրիստոսի դպրոցին եւ ընկերակցու-
թեան մէջ գտնուիլ . պէտք է շատ
բան ուսանիլ Յիսուսէն, որ մարդ կա-
րողանայ շատ բան առ ոտն կոխել :
Պէտք է, նորա մօտ նստած, խիստ
բարձրէն տեսնել այս կենաց շահերն
ու յաղթմաներն, որպէս զի մարդ չը
մոլորի, չը պատրի, այլ ատէ ցասումն
ու սրտմոռութիւնն : Փա՛ռք Աստուծոյ,
մեք գիտենք՝ թէ որոյ հոգւոյ ենք եւ
թէ որով հոգւով պարտինք լինիլ :
Մենք գիտենք, որ իբրեւ քրիստոնեայ,
բնաւ երբէք պէտք չէ որ ատենք :

Աշխատինք աւելի լու իմանալ այս
պարտաւորութիւնն . յաճախ մտա-
ծենք սորա վերայ, զգուշանանք եւ
զգուշացնենք զիրեար . իրատ կար-
գանք միմեանց, եւ խնդրենք Աստուծ-
մէ, որ միայն կարողն է տալ. «Զգու՛թ,
ողորմութիւն, զբաղըրութիւն, բղ-
խոնարհութիւն, զհեղութիւն, զեր-
կայնմտութիւն Դ. Կողմ . Գ. 12 :

Ք Ա Ն Ի Մ Ի

Հ Ա Ր Յ — Պ Ա Տ Ա Ս Ի Ս Ն Ի

Հ. — Ինչո՞ւ համար Ս. Յովհաննէս
եւ իւր եղբայրն Ս. Յակովբոս Բաներէգէ-
կամ Որդիք որոտման կը կոչուին :

Պ. — Այն նախանձայուղութեան
համար, որ հրաման խնդրեցին իրենց
Վարդապետէն կայծակ իջեցնել երկն-
քէն Սամարացւոց վերայ, որոնք չըն-
դունեցին մեր Փրկիչն : Այս իրողու-
թիւնն պատահեցաւ Պէնտեկոստէէն
առաջ, մինչդեռ Առաքեալք ընդու-
նած չէին Հոգւոյն Սրբոյ շնորհքն, ուս-
տի եւ այս նախանձայուղութիւնն թէ եւ
թիւր եւ սխալ կ'երեւի, բայց ազնուա-
բարւոյ զգացմունքէ յառաջ գալն ան-
տարակուսելի է :

Հ. — Քրիստոսի ծննդեան աւետիսն
ինչո՞ւ պարզ եւ խոնարհ հովիւներուն
արուեստաւ եւ ոչ թէ պատուով ու կրթ-
թութեամբ բարձր աստիճանի Հրէից :

Պ. — Վասն զի նոր Տնտեսութեան
բուն ոգին այն է Աւետարանն, բարու-
ղել աղքատաց—այս նախամեծար ընա-
րութիւնն կը սկսանջեր :

Հ. - Ինչո՞ւ Բեթղէհէմ անուան վերայ Եփրատ թաւանուեն ևս աւելցուած է:

Պ. - Վասն զի քաղաքին հին աւանն այս էր, որ Պաղբէր կը նշանակէ: Երբ Բեթղէհէմ անունն գործածուիլ սկսաւ, վերջին անունն եւս նորա վերայ աւելցաւ:

Հ. - Ինչո՞ւ մեր Փրկիչն եօթանասուն աշակերտներ ընտրեց:

Պ. - Ինչպէս որ Առաքելոց երկու տասան թիւն երկուտասան ցեղերութուոյն համաձայն էր, թերեւս Եբրայեցւոց պատմական թիւն նկատելով՝ եօթանասուն թիւն ընտրած է. քանզի Ս. Գրոց մէջ կը գտնենք, որ Յակովբու Եգիպտոս դնացած ժամանակ՝ իւր ընտանեաց անդամոց թիւն եօթանասուն էր: Մի և նոյն էր Մովսիսի կարգեալ ծերերուն թիւն: Սինիորիօնն կամ Հրէից աղբային մեծ ժողովն բաց ՚ի նախագահէն և երկու ատենապետէն՝ եօթանասուն անդամներէ կը բաղկանար և նոյն ժամանակի Եբրայական կարծեաց համեմատ՝ երկիրն ինքնին եօթանասուն աղգերէ կը բաղկանար: Եօթանասուն աշակերտաց պաշտօնն մի միայն նախապատարաստական էր և այս մասին Աւետարանի մէջ եղած յիշատակութիւնն միայն երկու տող է:

Հ. - Ի՞նչ է Ռաբբի բառին նշանակութիւնն:

Պ. - Ռաբբի կը նշանակէ Դէն, զոր առաջնորդի կամ գլխաւորի խօսած ժամանակ գործ կը գնէին իրրեւ քաղաքաւարական մակդիր: Ունի նա և վարդապետ կամ ուսուցիչ բառի իմաստ: Օրինաց ուսուցիչներն կամ վարդապետներն թէ՛ իրենց աշակերտներէն և թէ՛ ժողովուրդէն Ռաբբի ախողատով կ'որոշուէին: Յիսուս եւս թէ՛ աշակերտներէն և թէ՛ ժողովուրդէն այսպէս կը կոչուէր: Ռաբբի բառին գերադրա-

կանն է Ռաբբունի, որ աւելի բարձր պատուանուն էր և օրէնսուսոցնեւրուն կը տրուէր: Յովհանու Աւետարանի մէջ (Ի. 16.) այն բառն տրուած է Յիսուսին:

Հ. - Ի՞նչ կը նշանակէ Դրոնի Դէ Ժիւոց մի յաղթահարեացեն (զեկեղեցին). Մատ. Ժ. 2. 18:

Պ. - Դրոնի ասելով ընդհանրապէս Ս. Գրոց մէջ իշխանութիւն, կառավարութիւն կ'իմացուի: Ուստի ասելով Դրոնի Դէ Ժիւոց մի յաղթահարեցեն, կը նշանակէ թէ Եկեղեցին բնաւ սկիտի չը յաղթուի, ջնջուի կամ վերջանայ, ինչպէս որ բոլոր սնապաշտութիւններն, թիւր վարդապետութիւններն, հալածանքներն, ջնջման հրովարտակներն, չարչարանքներն կարող չեղան և սկիտի չը կարենան բնաւ մահայնել Եկեղեցին:

Հ. - Ի՞նչ կը նշանակէ Փախիս արշայո-վիւն, զոր տուաւ Յիսուս Պետրոսին:

Պ. - Փախիս բառն կը բացատրուի հետեւեալ հատուածներով. Նախ՝ կը նշանակէ իշխանութիւն վարել, ինչպէս ասուած է Եղիակիմ Քեղկիայի համար. «Եւ տաց զփականս Դաւթի նմա. իշխեսցէ» (Եսայի ԻԲ. 22): Երրորդ՝ կը նշանակէ աստուածային պատգամներն մեկնելու իշխանութիւն ունենալ. «Զի թաքուցանէք զփականս գիտութեան» (Ղուի. ԺԱ. 52): Երրորդ՝ Ս. Գրոց մէջ Բայապիւլ ասելու տեղ՝ Բանալ ասուած է. «Մինչ խօսէին ընդ մեզ զճանապարհայն և սրբապէս բանայր մեզ զգիրս» (Ղուի. ԻԳ. 32): Բաց յայտմանէ մի հրէական աւանդութիւն կայ, որ Օրէնքն ու Մարգարէններն բացատրելու իշխանութիւնն՝ բանալի տալով կը շնորհուէր: Սամուէլ անուն մի Ռաբբիի համար կը պատմուի թէ՛ երբ մեռաւ՝ բանալի-

ներն ու գրած տախտակներն դադարին մէջ դրին . քանզի իւր պաշտօնին նշանակներն (բանալիներն) ձգելուն համար զաւակի արժանացած չէր : Տարակոյտ չը կայ , որ Պետրոսին փականք կամ բանալի տալն՝ ուսուցանելու իշխանութիւն շնորհել կը նշանակէր , եւ այս նշանակութիւնն յետոյ պարզապէս կնքեց Յիսուս ասելով Առաքելոց . « Գնացէք , աշակերտեցէք զամենայն հեթանոսս , մկրտեցէք , ուսուցէք » և այլն :

Հ. — Ի՞նչ կը նշանակեն այն խօսքերն , որ Յիսուս ասաց Պետրոսին . « Յորժամ ծերացիս , ձեռս ՚ի վեր կալցես . և այլք ածցեն քեզ դօտի , և տարցին՝ ուր ոչն կամիցիս » :

Պ. — Էլ ինչնակեն Պետրոսի մարտիրոսական մահն . քանզի Հրէից և Հռոմէ մայեցւոց մէջ յեւեբն Վեր Վերցնել կը նշանակէր հպատակիլ , խոնարհիլ : Մենամարտութեան մէջ յաղթուողն իւր ձեռքերն վեր կը վերցնէր , որ նշան էր թէ՛ կը խոնարհի իւր ակօղեանին : Յիսուսի խօսքերն այն սովորութեան ակնարկութեամբ են , որք կը նշանակեն թէ՛ Պետրոս պիտի վարուի ՚ի մահ մարտիրոսական , պիտի հպատակի բարբարոսի դատաւճռոյն :

Հ. — Ինչո՞ւ համար գրամն կոմ հարստութիւնն Մամոնայ անիրաւ-իւնն կը կոչուի :

Պ. — Մամոնա Ասորերէն է , որ հարստութիւն կը նշանակէ , իսկ անիրաւ-իւնն կոչուելուն պատճառն է ցոյց տալ , որ հարստութեան անյագ սէրն առիթ է ամենայն չարեաց :

Հ. — Ի՞նչ կը նշանակէ , երբ կ'ասէ Յիսուս . « Ոչ եւս արբից յայսմ հետէ ՚ի բերոյ որթոյ մինչեւ ցօրն ցայն՝ յորժամ արբից զգա ընդ ձեզ նոր յարքայութեան Հոր իմոյ » : (Մատթ . ԺԶ . 29 :)

Պ. — Աստուծոյ արքայութիւնն , անմահութեան յաղթական թագաւորութիւնն Քրիստոսի մարմնաւորութեամբ սկսաւ և յարութեամբ լըրումն առաւ : Անմահութեան թագաւորութիւնն Քրիստոսի յարութեան վերայ հիմնուեցաւ . ուստի երբ Յիսուս կ'ասէ թէ՛ Քրիստի պիտի խմեմ՝ ձեզ հետ արքայութեան մէջ՝ չը նշանակէր թէ՛ պիտի խմէ յետ տիեզերական դատաստանին , (ինչպէս ոմանք սխալմամբ կը կարծեն) այլ հետ յարութեան : Եւ արդարեւ կը տեսնենք որ կատարած է Յիսուս իւր խօսքն , ինչպէս և գրուած է ՚ի Գործս Առաքելոց . « Որք և կերպք և արբաք ընդ նմա՝ յետ յարութեան նորա ՚ի մեռելոց » . (Գործ . Ժ . 41 :)

ԵՐԵՄԻԱ ՄԱՐԳԱՐԷ

ԱՅՍ մարգարէին անունը ահար-յեալ կամ յԱսար-ծոյ իւրագեալ կը նշանակէ : Ասիկայ Բենիամինի երկրին մէջ եղած Անաթոլիայ բնիկ Քեղիկէ աս Քահանային որդին էր : Երեմիայ շատ փոքր էր երբ Տիրոջ խօսքը առաջին անգամ եկաւ իրեն : (Երեմ . Ա . 6) : Այս դէպքը Յովսիա թագաւորին երեքտասներորդ տարին տեղի ունեցաւ (Ն . Ք . - 629) երբ տաիաւին երիտասարդ մարգարէն Անաթոլիի մէջ կը բնակէր : Կերեւի թէ իւր բնիկ երկրին մէջ շատ տարիներ մնաց , սակայն հուսկ ուրեմն իւր երկրացւոց և նոյն իսկ իւր ընտանեաց հարստահարութիւններէն ազատելու համար ինչ

այլս նաեւ իւր աշխատութեանցը և ճգանցը համար աւելի ընդարձակ ասպարէզ մը գտնելու համար Երուսաղէմ գնաց : Յովսիա թագաւորը Երեմիայէն քաջալերուած սկսաւ բազմաթիւ բարեկարգութիւններ ընել, աշխիւ անտառները և կուռքերը խորտակելով ճշմարիտ Աստուծոյ երկրպաշտութիւնը վերահաստատեց : Հրամայեց Տաճարը ընդարձակօրէն նորոգել և այն ստակը, որ Քահանայք ապօրինապէս իրենց պիտոյիցը սեփականած էին, գործաւորներուն տալու հրաման ըրաւ : Այս նորոգութեան յառաջագիմութեան ատեն տաճարին մէջ Մալսիսի օրինաց մէկ օրինակը գտնուեցաւ Քեդիկիաս քահանային և Սաիան դքսորին ձեռք, զոր Երեմիա Յովսիասի բերաւ : Այս օրինաց ընթերցումը ըզթագաւորը խիստ շարժեց՝ որուն վերայ ջանաց անոր տուած պատուիրանքները իւր խստապարանոց ժողովրդեան պահել տալու : Ասոր ազգեցութիւնը ինչ որ ալ եղած ըլլայ, կարճատեւ եղաւ եւ Յովսիայի մահուամբ բոլորովին մոռցուեցաւ : Իրեն յաջորդող Յովակիմ թագաւորը ասոր բերեւութեան տէր մէկն էր : Աթուռ բարձրանալը դեռ քանի մի օր եղած էր, երբ ուրացող քահանաները եւ ժողովուրդը զԵրեմիան բռնելու յանդգնեցան և զայն դատարաններու առջեւ քարշէլով սկսան անոր արիւնը պահանջել փոխադրարձ այն քարոզութեանց՝ որնոր իբր Եհովայի մարգարէ մը ծանուցանելու կարգուած էր :

Սակայն կերեւի թէ աւելի թագաւորին մէկ երկու խորհրդականաց անձնական ազդեցութեամբն էր, որ իւր կեանքը ազատեցաւ, քան թէ թագաւորին Երեմիայի վրայ ունեցած որ և ինչ նպաստաւոր զգացմամբը : Բանաւը նետուեցաւ կամ ինչպէս որ ինքը

կ'ըսէ (Երէմ. ԼԱ. 5.) Ի իշխան դրուեցաւ և իւր քարոյները կամ ազդարարութիւնները փոխանորդի մը միջոցաւ պարտաւորեցաւ շարունակել, Այս գտած փոխանորդը Բարուք մարգարէն էր՝ որ Երեմիայի բերնէն առած մարգարէութիւնները գրեց և ծովի օրը աներկիւղութեամբ հրապարակաւ կը կարդար Հրէից : Սակայն Բարուքի ընթացքը Յովակիմ թագաւորին բարկութիւնը շատ գրգռեց, և Երեմիա, որ իւր ազատութիւնը նոր ստացած էր՝ իւր գոյրին հետ պահուտելու խնդրատուեցան :

Երեմիայի գրածները՝ զորս Բարուք հպարակաւ կը կարդար, թագաւորը յալիշտակելով հրապարակաւ այլեց, որ այս պարագային վրայ Սուրբ Գիրքը կաւելցնէ « Եւ ոչ խնդրեցին և ոչ պաշտուեցին զպառմուծանս իւրեանց թագաւորն և ամենայն ծառայք իւր » : Պատճառը վստն զի իրենց սիրտը կարծրացած էր : Հետեւեալ տարին Նաբուգոդոնոսոր իւր բանակովը եկաւ և Յովակիմ բերդին պարսպապահ զօրաց առաջնորդած ատենը իւր կեանքը կորսնցուց, և իւր մեռեալ մարմինը Երեմիայի նախագուշակութեանը համաձայն « Անկեալ 'ի տուէ 'ի տօթի և գիշերի 'ի ցուրտ » :

Նաբուգոդոնոսորի ներքեւ Ասորեստանցւոց բանակը Եգիպտոսցւոց կողմէ խափանուելով՝ Հրէաստանէն ետ քաշուեցաւ, բայց երեք ամիսէն նորէն վերադարձաւ : Միևնոյն ատեն նախորդ Յովակիմ թագաւորի որդին թագաւոր հրատարակուեցաւ, սակայն անմիջապէս Ասորեստանցւոց հպատակեցաւ և ընդդէմ իրեն կամացը Նաբուգոդոնոսոր զինքը իշխանութենէ վար առնելով իւր եղբայրը զՍեդեկիաս թագաւորեցուց : Երուսաղէմի գլխաւոր բնակիչները հիմա Բաբելոն կը տարուին և օթմանս

նամեայ գերութիւնը կ'սկսի: Հրէայք ընկձեալ և տիրացեալ ըլլալին կ'ըզգան, այսու ամենայնիւ իրենց հպարտութիւնը դեռ եւս չէր խորտակուած և իրենք զիրենք Բաբելոնի հպատակ տեսնիլը չէին կրնար տանիլ: Ապրտտամբութիւն մը կը խորհրդածուի և Երեմիայի խորհուրդ կը հարցուի իմանալու համար թէ այս ապստամբութիւնը ի՞նչ վախճան պիտի ունենար: Մարգարէն յաջողութիւն չ'գտնելին կ'իմացնէ, բայց կը պատուիրէ անոնց որ Աստուծոյ դիմաց զիրենք խոնարհեցընեն: Այս խորհուրդը իբր անարգանք մի կը սեպուի և Երեմիա իբր մատնիչ մը նկատուելով բանտ կը դրուի:

Այս միջոյններս անցք մի կը պատահի որ Եբրայեցի թագաւորին և Ժողովուրդեան բնութիւնը կը բացայայտէ: Ապստամբութենէն առաջ Սեդեկիաս իւր քաղաքական վախճանին կրօնական կերպորանք մի տալու դիտմամբ Աստուծոյ օրինացը պատկառմնալու համար հանդիսական ուխտ կը նէ և իշխանները ևս պարտքի պատճառաւ իրենց գերի եղող եղբայրները ազատ կը նեն: Եգիպտացոց թագաւորը Սեդեկիասի հետ գաղտնի դաշնաւորութեամբ մի Ասորեստանցոց բանակին դէմ ելաւ, որուն պատճառաւ խիստ քիչ ժամանակի համար Նաբուգոդոնոսոր Երուսաղէմի պաշարումը կը վերցնէ: Սեդեկիաս ասոր վերայ վստահանալով թէ ասորեստանցիք բնաւ չի պիտի վերադառնան և կարծելով թէ ինքը և իւր Ժողովուրդը ալ վտանգի ենթակայ չեն գտնուիր, իրենց ազատ ըրած պարտապանները բռնեցին և իրեց բոլոր խոստումները և ուխտերը դրժեցին: Անտարակոյս թշնամին կը վերադառնայ և երբ կը տեսնեն որ դարձեալ Նաբուգոդոնոսոր իրենց վրայ կ'իջնէր չ'կրցան ուրիշ

կերպիւ ինքզինքնին մոխրարել, բայց եթէ զԵրեմիան գուբի մէջ նետելու հրամայելով՝ որպէս զի անթուլթենէ մեռնի: Սեդեկիասի վախճանը յայտնի է: Սեդեկիաս Բաբելոն գերի կերթայ, ուր իւր երկու որդւոցը զըլխատումը տեսնելու դատաւարտուէլէն վերջը ինքն ալ գլխատուելով կը մեռնի ի Բաբելոն ք. — Ա. 580:

Սեդեկիասի վճռէն զատ Երեմիա իւր բոլոր ամենատխուր նախագուշակութեանցը ցաւալի կատարումը տեսնելու համար կենդանի մնաց: Անիկա սովին զարհուրելի հետեւանքներուն տկանատես եղաւ, և երբ սովը իր գործը լմնաց տեսաւ նաեւ թշնամոյն յաղթութիւնը: Անիկայ Սիօնին ամրութիւններուն կործանումը, Սոլոմոնի պալատին, Աստուծոյ տաճարին բոլոր շէնքերովը հանդերձ և աւոր կեդարի կամ անվուա փայտէ և ոսկիէ ձեղուններուն գետնահաւասար աւերմանը կամ բոցաճարակ ըլլալուն և պիղծ ձեռքերէ սրբազան անթմներուն և հանդերձներուն յալիւտակմանը վիայ հանդիսացաւ: Այս սարսափելի յեղափոխութեանց միջոցին հայրենասէր և կրօնասէր Հրէայի մը զգացումները ինչ որ էին, անիկայ իւր աննման եղբերեղութեանցը և ողբոցը մէջ արձանագրած ձգեց, որոնք սրտառուչ բանաստեղծութեան հետ պատմութեան ճշմարտութիւնը կը միացնեն:

Երուսաղէմի վրայ Աստուծոյ բերած դատաստանաւ Երեմիայի նախագուշակութիւնները կատարուելով ճշմարտութեան, որով ետ մնացած Ժողովուրդը Երեմիայի քով Ժողովեցան խորհուրդ հարցնելու համար թէ արդեօք Հրէաստանի մէջ մնա՞ն, թէ Եգիպտոս երթա՞ն, Երեմիան Աստուծոյ կողմանէ պատասխանեց թէ,

Հրէաստանի մէջ Քաղզէացւոց հպատակութեան ներքեւ խաղաղութեամբ նստողը իւր կեանքը պիտի ազատէր, սակայն Եգիպտոս գնացողները Քաղզէացւոց սրովը պիտի մեռնէին հոն : Ժողովուրդը այս պատասխանը առնելուն նորէն զինքը իբր մասնիչ ամբաստանեցին և որոշեցին զԵրեմիան հետերնին առնելով Եգիպտոս երթալ : Եգիպտոսի մէջ Երեմիա իւր քարոզները և ազդարարութիւնները նորոգելու աղէկ առիթ ունեցաւ : Անիկայ հոն յրուած հրէաները կռապաշտից ամեն տեսակ պղծութեանցը և ապականութեանցը մասնակցած տեսնելով, անմիջապէս Աստուծոյ բարկութիւնը ծանօթացոյց : Իրենց պատասխանին ընդհանուր միտքը իրենց բուն խօսքերովը կրնանք յառաջ բերել . «Սուտ խօսիս դու, ոչ առաքեաց զքեզ Տէր Աստուծոյ մօտ : Ասով մարգարէին պաշտօնը վերջացաւ : Կերեւի թէ Եգիպտոսի գերութեան միջոցին անիկայ սրտին յաւէն մեռած ըլլայ :

Երեմիա մարգարէն յառաջագոյն ծանուցած մարգարէութիւններուն կատարմանցը վրայ սրտառուչ եղերերգական եղանակով մի կողմէ :

Երեմիայի սրբքը տաղաչափութեամբ գրուած էին բոլորն ալ միևնոյն նիւթի վրայ, եղերերգական ձայնի կամ մեռելական եղերերգութեան գրութեամբ շարագրուած, եւ մարգարէին մտաց մէջ ծնածին պէս ըստուած և գրուած են և անմիջապէս վերջը հիմակ տեսածնուս նման կարգաւորուած : Ողբք բնականապէս հինգ մասի բաժնուած են, որոնց իւրաքանչիւրը որոշ ողբերգութիւններ են քսան երկու պարուրութիւններէ բաղկացեալ եփրայական այբուբենին տառերուն պատասխանելով : Առաջին չորս ողբերգութեան մէջ իւրաքանչիւր պարբերութիւնն

ընդ այբուբենական կարգաւ տառերը իրարու յաջորդելով կ'սկսին ոտոնաւորի ձեւով : Առաջին, երկրորդ և չորրորդ ողբերուն մէջ Երեմիա ժողովրդեան իբր մէկ անձ կամ մարմին կը խօսի կամ զԵրուսաղէմ կ'անձնաւորէ, և այս քաղաքը իբր մասնաւոր բնութեան տէր մը կը ներկայացնէ : Երրորդ մասը կը կարծուի որ խումբ մը Հրէայ երգիչներէ արտասանուած ըլլան, իրենց առաջնորդովը ներկայացած : Եւ հինգերորդ մասը Հրէից ամբողջ ազգը գերութեան տարուած ասեմին իրենց միացեալ բողբքները առաջի ամենակարող Աստուծոյն կը հեղուն : Երեմիայի սրբքը Յուդայի թագաւորութեան կտրմանուէն վերջը գրուեցան :

Ի Լարգման-Լեւնյ,
Յ. Տամիաճեան :

Երեմիա Մարգարէի սոյն կենսագրութիւնն հրատարակելով՝ հարկ կը համարիմք յայտնել թէ՛ Օմիւռնիացի Յ. Տամիաճեան արժնուաբարոյ և քրիստոսասէր երիտասարդն, որ Նիզիւայէն ՚ի Ս. Միքայիլ և իւր տղակարութեան սաստկանալուն առթիւ իւր հայրենիքն դառնալով տա Տէր փախեցաւ, թողած է Ս. Միքայիլ մէջ քանի մի կրօնական աշխատութիւններ, որոնք մերթ ընդ մերթ կը հրատարակուին իբր անեղծ յիշատակ իւր կրօնասիրութեան և անդուլ աշխատութեան :

ԵՍ ԱԼ ՀԱՅ ԵՄ

ՀԱՅ եմ աղբաւ՝ պարծիս յասել , առ ի՞նչ եղբայր .
Ի՞նչ ալ Հայ . եւեթ անուամբ . ոչ խակաբար .
Եթէ Հայ ես , Հայոց պարտիս՝ մոյն որերաց ,
Օքնթացս ունիլ , եւ ըստ նոցին , գնալ հետոց :

Հայ քաջազունք , յամբիժ սրտի . սուրբ զգույմանց .
Նշտի դրդեալ , մահուն արբին՝ ընդ հայրենեաց .
Իսկ ՚ի քեզ հայդ , ոչ սէր զիաեմ , ընդ հայութեան ,
Եւ ընդ այնր՝ հայոց քանդիչ լինել ջանաս :

Հայք հայասերք , հայոց սակս . զերկունս բազում .
Յանձնառեալ ՚ի զերծ ժանեաց՝ Հայս ՚ի գայլուն .
Դո՛ւ ալ Հայ ես՝ ցոյց հայութեանդ՝ յայտնի նշան .
Ի դուժ անկեղծ՝ ընդ հայրենիսդ , գիւցազնական :

Գոն Հայ որդիք՝ յարդեան դարու , զոհողք անձանց ,
Ըղբիս ՚ի շուք , ընչիւք հանդերձ , սէր յաննախանձ .
Դո՛ւ ալ Հայ ես՝ քեզ չէ՞ օրէն նոցին սարաս ,
Պատագովել ազգիդ պատինն՝ ըստ քոյ կարեաց :

Արին Վարդան՝ Հայոց ՚ի պէտս , Մտրովպէին .
Ստանեաց զանձն ՚ի կենսխուղ՝ սայր մկրատին .
Դու եւ նորին , ՚ի սերնդոց , շառաւիղեալ ,
Ի նդէր խուսիս . յորժամ ազգիդ արկածք գիպեն .

Կ . Բագրատունեան
Սիւսիսի :

Խ Ր Ա Խ Ո Յ Ս

Վ Ե Հ Ի Յ ծնունդք՝ Հայք գիւցազունք՝ հերիք ննջէ ,
Վ եր ընդոսանուլ ժամէ արդէն՝ 'ի խոր քնոյ ,
Գոչէ Սասիա՝ եռանդաշարժ՝ ձայնիւ , ելէք ,
Վ արդանք ծհան , Հայաստանի , 'ի մօր ծոցոյ :

Գրաւակներ , անզոյք քաջին՝ մոյն զգացմանց ,
Որ զմահուն՝ էարբ բաժակ՝ 'ի գոռ մարտին .
Նորուն սարաս՝ աներկեւան . անձանց ունին .
Ընկտադարձ՝ յաղիլ 'ի սէտս տան հայրենեաց :

Քաջագանգուր՝ հոյազաւակք , յայտմհեաէ ,
Օափս 'ի ժպիտ՝ զտառ 'ի Թինդ , հարցեն անդուլ .
Չիւնք հնօրեայք՝ անհետացան՝ 'ի Սասեաց լեռնէ ,
Վ արդից բուրեալ , անդ հոտ չքնալ , օր ըստ օրէ :

Ե՛կ կախեսցուք , շրորչ զուլանց ծիրաներփեան ,
Ի նիշ արեամբ , ցմահ ջանից , ընդ հայրենեաց .
Ի քաջալերս , սրտաբեկեալ որդւոց հայկեան .
Որք միշտ հեղուն . ձեռն 'ի ծնօտի գետ արտասուաց :

Աղէ՛ ելցուք 'ի յասարեղ , սպառազէն .
Սուսերամբիկ , շկահելով՝ կուռ Վահանաց .
Թող սուսերաց , կափիլ անդէն , շողք զօրեսցեն .
Օգկանողիս՝ ազգադրուժ ոխերիմաց :

Կ . Բ . Ս .

ՈՂԲՔ ՀԱՅԿՈՒՀԻՈՅՆ

Այն լուսին յետուստ լերինն Վարապայ
Ծիրանեփառ իբր ըզդձնոյ նաղեալ գայ .
Շուրջ ըզնովաւ բոլր աստեղաց բոլորին
Լուսադողդոջ 'ի կայթ յարիս եթերին .
Ծաղիկն հովտին ընդ իւր տարփիցն անուշտի
Զանճահականն ըմպէ դոյզոյն մատրուուակ .
Ժամ հանդարտիկ, յոր 'ի հառաչս զեփիւռին
Բնութիւն համայն իայտայ սիրով կենսածին :

Ուր հոգւոյս իցէ հատար տարփելի,
Ուր սրտիս միակ իմ սէր ցանկալի . . .
Բարէ՛ յարիւն ներկան բոսոր
Աչացս աղբերք գետայորդոր,
Ու արտալածիկ յիմ սիրոյն
Լուր մի չառի ես համբուռն . . .
Այլեայ մահաբոյր
Իցէ արդեօք կուր,
Թէ փութորկաց
Խաւարաղդեաց :

Աւանդ ժամուն յոր Թող նո զոռնն հայրենի,
Աւանդ եթող և ընդ նմին զիս այրի .
Ասաց երթալ պանդխտակցել իւր եղբարց
Եւ բնաւ անդուստ 'ի գիրկ սիրոյն չարար դարձ .
Ընդ աստեղօք օտարութեան դժընդակ
Ըզխօլ մահուն էարբ ըզդառն ըզբաժակ .
Եւ հիմ Թողի զնա երթալ միայնակ
Գէթ փակէի անձամբ զաչկունս գեղօրակի . . . :

Օ՛ն անդր 'ի բաց, Օ՛ն աստեղք և ծաղկունք,
Օ՛ն անդր 'ի բաց, լոյս և խունկք անուշունք,
Քա՛ւ ինձ երգոց ձայնք զուարթարար,
Տրտում հոգիս է մինչ իսպառ,
Զիարդ զուգել զմահ ընդ կեանս
Եւ զթախիժ ընդ հրճուանս :

Մի էր սրտիս յոյս
Մի իմ աչաց լոյս
Որ ելիք զիս
Յիմ առոյգ տիւս :

Աստուած իմ և ի՞նչ կարիցեմ հանդուրժել
Դառն աղէտիցս յար զմիմեամբք ել և ել .
Երկուց տասանց այն ինչ գարունք շնորհունակ
Պճնեալ 'ի գեղ զանտիականն իմ հաստի ,
Եւ մաշեցայց անժամ ողբովք ցաւալից
Զերթ զճաղիկ յարիւնդն թառամ ճաճանջից
Այլ հիմ տուաւ լոյս ակունդեաց թշուառին
Եւ կեանք որոց սիրտք հեծեծեն տխրագին

Ա՛հ , մհ լեւ տէր ապաստան որբոց ,
Զիմ սրտիս լեւս աղաղակ ողբոց . . .
Լսեմ , լեւմ ես ըզսօսին
Տերեւաթափ աշնան հողմոյն ,
Որ սաւառնի շուրջ զինեւ
Իբրր զուարթնեակ լուսաթեւ ,

Արկանել 'ի խոր
Զիս 'ի մահուն ձոր ,
Զինչ ազազուն
Տերեւ ծառոյն

Այլ ախ՛ օն անդր 'ի բաց խորհուրդ ցնորակոծ . . .
Կայծ իմ սրտիս Տէր կայծ մաղթեմ կենսաբոց .
Զինչ թէ մեռայց լիցի մանկիկս իմ սիրուն ,
Ո՞րտ մահուս գգուեսցէ զնա ինձ հանգոյն . . .
Ո՛վ փափկագեղ զուարթուն սյտիւք վառ 'ի վառ ,
Նախախայրի՛ պսուղ սիրոյս խանդավառ ,
Որ աղէտիցդ անգէտ ժպտիս գեղաշնորհ ,
Ե՛կ և հանգի՛ր վերայ սրտիս իմ անդոր .

Ե՛ս խանդակաթ մայր նոյն և եղեց հայր ,
Ի քոյին սուրբ սէր կեցի՛ց ես՝ յամայր .
Եւ զիմ գորով մայրենի
Տայ քեզ սնունդ քաղցունենի :

Իցի՛ւ թէ խորշակ
Պահէր զքոյդ հաստի
Ի խաղս առուաց
Անբիծ կենաց :

Ա.-Էփիս Կարապետեան Կ. Պօլսեյի
Աշակ . Ժառան . Վարժարանի :

Չ Ա Ր Չ Ա Ր Ա Ն Ք

Ն Ա Խ Կ Ի Ն Ք Ի Ի Ս Տ Ո Ն Է Ի Ց

Հին սովորութիւն մըն էր զինուորներու, վախտատականներու և ծառայողներու մարմիններուն վերայ՝ շանթիւ յատուկ և որոշ կամ բացայտ նշաններ դրոշմելը։ Անտարակոյտ Սուրբն Պօղոսի Քաղատացոց Զ. գլուխ 17 համարին մէջ ըրած անխարկութիւնը (Զարչարանն Քրիստոսի ՚ի մարմնի իմում կըրեմ) ասոր վրայ է։ Սակայն Քրիստոսի ծառայիցը կռապաշտ դատաւորներէն ընդունած դրոշմներու նկատմամբ լաւ կ'ըլլայ խորհրդածել թէ՛ անոնք ինչ տեսակ չարչարանքներ էին։ Ֆօքս իւր «Գործք» և Արշակունի-Թիւնք գրքին մէջ Աւետարանի նախկին քարոզչացը վրայ խօսելով Եւսէբիոսէն և սուրբ Օգոստինոսէն, սուրբ Հերոնիմոսէն և ուրիշներէն յառաջ բերելով կ'ըսէ։

«Ոմանք սրով խողխողուեցան, ոմանք կրակով այրիւցան, ոմանք խարոզանաւ գանակոծուեցան, ոմանք երկաթեայ ճանկերով վիրաւորուեցան, ոմանք խառի կամ կախաղանի վրայ գամուեցան, ոմանք ծովերու մէջ խեղդուեցան, ոմանց կաշին քերուեցաւ, ոմանց լեզուն կը տրուեցաւ, ոմանք ՚ի մահ քարկոծուեցան, ոմանք ցրտով սպաննուեցան, ոմանք սովամահ մեռան, ոմանց ձեռքերը կտրուեցան կամ ուրիշ կերպով անդամահատուելով աշխարհիս առականացը և խայտառակութեանը համար մերկ ձգուեցան։ Սակայն այս բռնաւորները և սատանային այս բռնաւորները այս կերպով սպաննելով կեանքը մարմնէն բաժնելուն դեռ չէին բաւականացած»։ Սպանման տեսակները զանազան էին, այսու ամենայնիւ այս տեսակները իրարմէ նուազ սոսկալի

չէին։ Ինչոր մարդկային անգթութիւնը կամ բարբարոսութիւնը մարդուս մարմինը տանջելու գիւտ մը կամ հընարք մը կարող էր հնարելու Քրիստոսն ից դէմ կը դործադրուէր, ինչպէս որ վերը մասամբ մը յիշուած է անկէց աւելին պիտի երեւին Քաղղիոյ մէջ գտնուած եղբայրներուն ղըկած նամակին մէջ, որ հետեւեալ կերպով է։ «Նենգութեամբ և խորամանկութեամբ թշնամեաց գոռում գոչուներով, գանակոծութեամբ, խեղդմամբ, պատառելով, քարկոծումներով, հրաշէկ երկաթէ տախտակներ վրանին դնելով, խորին զնտաններու մէջ տանջանաց մեքենաներով՝ բանտերու մէջ խեղդելով, վայրենի անեանաց տիւաներով, կատարաներով, կախաղաններով կամ ցիցերով, ցուլերուն եղջիւրներուն վրայ նետելով սպաննելէն ետքը՝ մարմիննին աղբերու վերայ կը նետուէր և զանոնք պահպանելու համար որպէս զի մարդ մը գալով զանոնք չըթաղէ, շուներու կը ձգուէր, ոչ ալ զանոնք թաղելու համար աղաչանք մը կ'ընդունուէր»։

Սրբոյն Պօղոսի՝ իր Թուղթը գրած ատենը իրական մահէ քիչ պակաս եղած այս չարչարանաց մասնակից գրտնուիր՝ առ Կորնթացիս գրած Երկրորդ Թղթին մետասաներորդ գլխէն բացայայտ կը տեսնուի, ուր կ'ըսէ։ «Պաշտօնայք Քրիստոսի իցեն, յանդգնագոյնս ասացից՝ թէ առաւել եւս ես, եթէ վաստակօք առաւել, եթէ գանիւք՝ եւս առաւել, եթէ բանտիւ աւելի քան զնոսա, եթէ մահուամբք՝ բազում անգամ, ՚ի Հրէից հնգիցս քառասուն միով պակաս արբի։ Երկըս ձաղկեցայ, մի անգամ քարկոծ եղէ, երիցս նաւակոծ եղէ, զտիւ և զգիշեր յանդուհոս տառապեցայ։ Ի ճանապարհս բազում անգամ, վիշտո

ի գետոց, վիշտս յաւազակաց, վիշտս յազգէ, վիշտս ի հեթանոսաց, վիշտս ի քաղաքի, վիշտս յանապատի, վիշտս ի ծովու, վիշտս ի սուտ եղբարց : Ի պահս՝ և ի վաստակս, ի տքնութիւնս բազում անգամ, ի քաղց և ի ծարաւ, ի պահս բաշում անգամ, ի ցուրտ և ի մերկութիւն և այլն և այլն :

Հռովմայեցի դատաւորի մը առջեւ բերուած Քրիստոնեայ բանտարկելոյ մը դատաստանը գրեթէ հետեւեալ կերպիւ կ'ըլլար : Այս նկարագրութիւնը զանազան աղբիւրներէ քաղուած է :

Դատաւորները դատաւորական աթոռներու վրայ կը նստէին և սոսնապետներէն մէկը ծայրերը ծիրանի ժապաւէնով ձերմակ չըջողգետաներ հագած աթոռակալութիւն կ'ընէր, ետեւը իր նուիրակները կը կենային : Դատարանին դրանք մօտ տանջանաց գործիները գրուած կ'ըլլային, որպէս զի բանտարկեալը առջի անգամ ներս մտած ատենը տեսնէ : Այս գործիներուն մէջըն էին պարանոցի համար ծանր լուծը որ կամ երկաթէ և կամ փայտէ էին, Զինաստանի մէջ խնդաւ կոչուածին նըման, ոտնակապ շղթաները, այն տախտակէ դատաւորները կամ կոճիւրը, ուրուն մէջ ձեռքերը և ոտքերը իրարմէ այնչափ հեռու կը քաշուէին և կը պըրկուէին, որ մարմնոյ յօդուածները կը խտիտէր կամ կը խլէր : Ասոնց մէջ կոյին նաև փշեղէն գաւազաններ, խաւազաններ, երկաթեայ և կաղարեայ չարչարանաց գործիներ, ծանր լախտեր, մարմինը փորելու կամ ծակելու ճանկեր, որ կ'ըսուի թէ տեսակ մը մկրատ եղած ըլլայ, երկաթեայ սանաբեր կամ պատուելու քերոցներ, ասոնց մէջ զատ հատա և երկայն բեւեռներով անիւ կար, որուն վրայ դատապարտեալը կը տարածուէր կամ կը ձգուէր, պատրաստ վառուած կրակ ալ կար,

որուն վրայ ջրով լեցուն կաթսայ մը շէշելով և սուլելով կեռար :

Քրիստոնեայ ամբաստանեալը հիմայ ներս կը բերուէր, և այսպիսի տեղ մը իր սոսկալի գործիքներով և կարաւետքը բաւական էր աներկիւղ սիրտ մը ահաբեկելու : Կը հարցուէր թէ՞ Դու Քրիստոնեայ մըն ես, Ահա՛ ասոր պատասխանին վերայ ամեն բան կը կայանար : Եթէ հաստատական պատասխան մը տար, կը խրատուէր որ իբր հպատակ կայսրութեան չաստուածնեւուն և երկնային կայսեր ունեցած իր պարտաւորութիւնը յիշէ, յիմար առարկութիւնները ի բաց թողու, Նազովրեցւոյ յիմարութիւնը սեբանայ և մերձէ և ըստ օրինաց կայսերաց ոգւոց զոհէ : Պատրաստուած սեղան մը կար, բաց մը արդէն կը փսուէր, խուռնկ կայրէր, քուրմերը կեցած կը պոստէին, եթէ՞ կանչուէին և զոհը կատարուէր, ամեն բան կ'աւարտէր, բանտարկեալը կ'արձակուէր և նոյն իսկ տէրութենէն կը մեծարուէր : Իսկ եթէ դաւանութեանը վերայ հաստատ կենալով պնդէր՝ ան միջնայէս դատապարտութեան վճիռ կը տրուէր, բայց չէ թէ անմիջնայէս մահուան, փսն զի այնպիսի մահ մը խիստ մեծ շնորհք մը պիտի ըլլար դատապարտելոյն, հապա դանդաղ և յամբարքայ մահ մը : Նախ՝ դատապարտեալը գարշելի ըսուած տեսակ մը բանտի մէջ կը նետուէր, ետքէն տանջանարանին վերայ կը ձգուէր կամ ուրիշ կերպով մը կը տանջուէր, և հուսկ յետոյ կը գլխատուէր կամ գազաններու առջեւ կը նետուէր, եւ գլխատուած ատենը մարմինը շուններուն կը ձգուէր : Նախնի Քրիստոնէից մեծ մասին տարած մահուան կերպը Եկեղեցական պատմիչներուն, մասնաւորապէս Եւոթբիտի, այնչափ ընդարձակօրէն ըրած նկարագրութիւններէն կրնայ իմացուիլ :

Երկրորդ դարուն սկիզբները՝ Ան-
տիոքի Իգնատիոս եպիսկոպոսը Քրիս-
տոսի հաւատքին համար վկայելու հո-
շուեցաւ : Փոխանակ զարհուրելու
կրած չարչարանացը վերայ՝ կը պար-
ծենայ . « Սիրիայէն Հռովմ » կ'ըսէ ,
Իր առ Հռովմայ Եկեղեցին գրած
Թղթին մէջ « Վայրենի գազաննե-
րու հետ կը մարանչիմ , ցամաքով եւ
ծովով , գիշերով եւ ցերեկով տասը
ընձառիւծներու մէջ (այսինքն զինուո-
րաց գնդի մէջ) շղթայակապ , որոնց
հետ աղէկ վարուելով աւելի եւս կը
չորանան : Սակայն անոնց ինձ հասու-
ցած չարիքներովը օրէ օր աւելի Յի-
սուսի աշակերտութեանը մէջ կը կըր-
թուիմ , բայց դեռ ասով չեմ արգա-
րացած : Ո՛հ , երբ ստոյգ վայրենի ա-
նանոց դիմացը գամ , որոնք ինձ հա-
մար սրատրաստուած են , եւ զանաք զիս
սպաննելու պատրաստ գտնեմ , զանոնք
զիս սուանց յապաղման դիշատելու
պիտի քաջալերեմ , որ զիս ոմանց նման
չը գործածեն , որանցմէ վախնալով չէին
մօտենար : Եւ եթէ կամաւ զիս չըս-
տանանեն , պիտի գրգռեմ փրենք :
Ներեցէք ինձ , ես գիտեմ՝ ինչ որ ինձ
համար աղէկ է : Հիմայ սկսած եմ ա-
շակերտ մը ըլլալ , ոչ տեսանելի եւ ոչ
անտեսանելի բանի մը կը հոգամ , սը-

պէս զի միմիայն Քրիստոսը վստակիմ :
Թո՛ղ կրակը եւ խաչը , Թո՛ղ վայրենի ա-
նանոց խուժը , Թո՛ղ սակորներու կո-
տորումը եւ անգամներու յօշոտումը ,
Թո՛ղ ամբողջ մարմնայն ծամուիլը եւ
ռատանային բոլոր չարիքը իմ վրաս
գան . Թո՛ղ ասոնք այսպէս ըլլան , մի-
այն Թէ ես կարող ըլլամ Քրիստոս Յի-
սուսը վստակելու » :

Երբ հուսկ յետոյ ընդունած վը-
ճիւղը 'ի գործ կը դրուէր , անվեհեր
դէմ առ դէմ առիւծներուն դիմաց
կանգնեցաւ : Սակայն առիւծները ա-
նոր վեհ եւ մեծարելի երեւութէն եւ
անտարակոյս այն շնորհքէն , որ անոր
մարմնէն ցլանալ կը թուէր , վախցան :
Բայց անիկայ մեծ ձայնով մը պօռաց
ըսելով . « Քրիստոսի ցորեանն եմ ,
վայրենի անասնոց ախանքովը աղա-
յուելու կ'երթամ , որպէս զի անա-
րաս հաց մը շինուիմ » : Վերջապէս
վայրագ կենդանիները զսուրբ մար-
տիրոսն բռնելով սպաննեցին : Անիկա
Տրայանոսի կայսրութեան մետասան-
երորդ տարին մարտիրոսացաւ , Քրիս-
տոսի 109 թուին :

Ի Խարգմանո-Լիւանց
Յ . Տաճաճեան :

Ա Ռ Ա Ս Պ Ե Լ

ՄՈԼԵՌԱՆԴՈՒԹԵՆԷ ԾՆՈՒՆԴ

Ա Ռ Ա Մ

Ի Պետերբուրգ 1873 թ. տարգրուած մի Ռուսերէն պատկերազարդ Գրքի մէջ, որ ունի այսպիսի վերնագիր — Ուղեցոյց Ս. Քաղաքի երոստէի Եւաքայն Ս. Տէրեայ — հետեւեալն կը կարգանք :

« Սուրբ Յարութեան Տաճարէն արտաքոյ, դրան մօտ, ի ձախակողմն կը գտնուի մի մարմարիտեայ ձեղքուած սիւն, յորմէ ծագած է շորհքն, այսինքն սուրբ լոյսն, եւ որ ամենէն կը յարգուի և կը համբուրուի, ինչպէս յուզղափառաց նոյնպէս եւ յանուշ զափառաց և ի Հայոց Այս սեան վերայ հետեւեալ աւանդութիւնն կը պատմուի Պարթէնիոս միայնակեցի գրուածոց մէջ : — Մի ժամանակ, երբ Յոյներն սատոխի ճնշուած էին Տաճկական լուծին տակ, մեծատուն եւ հարուստ Հայերն խորհեցան Յոյներն Ս. Գերեզմանէն և Յարութեան Տաճարէն դուրս հանել : Ժողովեցին մեծագումար դրամ, կաշառեցին Երուսաղէմի Կառավարութիւնն եւ հաւատացուցին Տաճկաց թէ սուրբ լոյսն կ'ենէ ոչ թէ Յունաց հաւատոյ չը նորհիւ, այլ բոլոր Քրիստոնէից . քանզի նոյն իսկ մեք Հայքս եթէ այն տեղ գտնուինք, կարող եմք լոյս ստանալ : Տաճիկներն կատարեցին Հայոց կամբք և այնպէս վճռեցին, որ միայն Հայք լոյս ստանան Ս. Գերեզմանէն : Ուրախացան ու ցնծացան Հայք և գրեցին ամեն երկիր իրենց ազգակիցներուն, որպէս զի ուխտի գան Երուսաղէմ որչափ կարող են, յայտնելով որ իրենց կամքն կատարուած է . եւ արդարեւ ժողովեցաւ մեծ բազմութիւն Ուխտ

տաւորաց Հայոց : Հասաւ Աւագ շուբաթն, Հայք խռնեցան ի Տաճարն, իսկ խեղճ Յոյներն արտաքսուեցան Տաճկաց զօրքերէն : Ո՛հ, ի՛նչ անպատում դառնութեամբ և ցաւօք պաշարեցան Յոյք : Յունաց միակ միտք թարութիւնն էր Փրկչի Գերեզմանն և սոյն Գերեզմանէն արտաքսուեցան և դռներն փակուեցան, Հայք Եկեղեցւոյ մէջ են, իսկ ուղղափառք արտաքոյ եկեղեցւոյն ի փողոցս : Հայք կը ցնծան, իսկ Յոյք կ'արտասուեն : Հայք հանդէս կը կատարեն . իսկ Յոյք կը հիծեն և կը հառաչեն : Ուղղափառք կանդնած են դրան հանդէպ հրապարակի մէջ . իսկ Տաճկական զօրքն չըջապատած է և կը հսկէ, որպէս զի խռովութիւն չը լինի : Թէ՛ Պատրիարքն և թէ՛ Ժողովարդն մամբր բռնած են իրենց ձեռքն և կը յուսան գոնէ ի Հայոց շորհք և լոյս ստանալ Տաճարի լոյսամուտէն : Բայց Աստուած ուրիշ կերպիւ տնօրինած էր և կամեցած էր իւր հրեղէն մատամբ ճշմարիտ հաւատան ցոյց տալ և իւր հաւատարիմ ծառաներն, խեղճ Յոյներն միտքաբեւ մեծաւ միտքարութեամբ :

Լոյս ելնելու ժամանակն անցաւ, և լոյս չըկայ : Հայք սոսկացին, սկսան լալաղաղակել և ինդրել Աստուծոյ, որ լոյս տայ իրենց . բայց Աստուած չըլսեց նոյա խնդրուածքը : Այն ժամէն աւելի անցաւ, և դարձեալ լոյս չըկայ : Օրն պայծառ է և օգն գեղեցիկ : Պատրիարքն նստած է յաջակողմն : Գանկարծ որոտումն եղել և ձախակողմեան միջին մարմարիտեայ սիւնն կոյծակի հաբուածէն ձեղքեցաւ և այս ձեղքուածէն հուր ելաւ բոցավառ : Պատրիարքն իսկոյն ելաւ, վառեց իւր մամբրն և նոյն մամբրէն վառեցին բոլոր ուղղափառ քրիստոնէայք : Ամենքն ուրախացան, ամենքն ցնծացան, իսկ

ուղղափառ Արաքներն սաստիկ ուրա-
խութենէն սկսան ոստնուը կաքաւել և
տղաղակել «Ի՞նչ միայնեամեր Աստուա-
ծըն, Յիսուս Քրիստոս, մի է ուղղափառ
քրիստոնէիցս ճշմարիտ հաւատն»^(*)։ Եւ
սկսան վաղվազել բովանդակ Երուսա-
ղէմի մէջ և աղաղակներով ու գոչիւն-
ներով բոլոր քաղաքն գողգոցնել։ Ա-
րաքներն մինչեւ ցարդ սոյն աւուր յի-
շատակն կը պահպանեն, և՛ ոստնուն, և
կը ծեփահարեն, և՛ աղաղակեն գերեզ-
մանի շուրջն, կը փառաբանեն միակ
ճշմարիտ Աստուածն Յիսուս Քրիստոս
և կը մեծացուցանեն ուղղափառ հա-
ւատն։ Իսկ տաճիկ զօրքերն, որոնք
չը ջարտեալ կը հսկէին, երբ կայծա-
կի հրաշքն տեսան, զարմացան և զար-
հուրեցան։ Այս տաճիկներէն մին, Օ-
մէր անուն, որ Աբրահամու Վանքին
մօտ կանգնած կը հսկէր, իսկոյն հաւա-
տաց ՚ի Քրիստոս և աղաղակեց. «Մի է
ճշմարիտ Աստուածն Յիսուս Քրիստոս,
մի է ճշմարիտ հաւատն ուղղափառաց։
Այսպէս աղաղակելով տասն և հինգ
կանգունի չափ բարձրութենէ թռաւ
գէպ ՚ի քրիստոնեայքն և իւր ոտքերն
կարծր մարմարինին դիպան, իբրեւ փա-

(*) Արաքներն ո՛չ թէ այսպէս կ'անն, այլ հե-
տեւեալ կերպիւ։

«Ի՛նչ Մասիկ աճանա

Պի քամձ իշարանա

Նիկնա ի՛նչօ՛ք ֆարահա

Վի՛ն Եսկոպ Կապանա

Լա քին ի՛նչ քին ի՛նչ Մասիկ ո՛րոյ
թարգմանութիւնն է։

«Քրիստոս եկաւ առ մեզ,

Իւր արեամբ գնեց զմեզ.

Այսօր մեք ուրախ եմք

Եւ Հրէայք տրտում

Հաւատքը միայն Քրիստոսի հա-
ւատքն է ։

Ծ . Խ .

փուկ մոմի։ Մինչեւ ցայսօր կը տես-
նուին ոտից հետքերն, պատկերացած
իբրեւ կակուղ մոմի վերայ։ Թէ և ա-
նուղղափառներն կը ջանան քերել եւ
անհետացնել, բայց ես իմ աջօքս տեսի
և ձեռօքս շոշափեցի։ Իսկ սիւնն ճեղ-
քուածով հանդերձ կանգուն կը մնայ։
Օմէր զինուորն ոստնով առաւ իւր
զէնքն, երկաթն քարին մէջ մխեց իբ-
րեւ կակուղ մոմի մէջ, և անդադար կը
փառաբանէր զՔրիստոս։ Այս պատ-
ճառաւ Տաճիկներն գլուխը կտրեցին,
և մարմինը պրեցին, իսկ ոսկերքն Յի-
սուս մեծին Պանաքեայ կանանց վա-
նուց մէջ, յորմէ մինչև ցարդ կը բու-
րէ անուշահոտութիւն։ Հայք մնացին
ի ներքս, գերեզմանի մօտ, մնացին ա-
մօթահար, քանզի լոյս չը տեսան։ Ե-
րուսաղէմի Փաշան և Տաճկաց միւս
մեծամեծներն սաստիկ բարկացան Հա-
յոյ վերայ, կ'ուզէին կոտորել, բայց
Սուլթանէն վտիցան և միայն սաստիկ
պատժելով գոհ եղան ։

Ընթերցողք անշուշտ պիտի զար-
մանան սոյն առասպելին վերայ, մենք
չենք զարմանար, քանզի Յունաց Կլե-
րն այնպիսի առասպելատառու մըղոյց-
ներ սերմանած է և կը սերմանէ ժողովը-
դեան մէջ՝ ոչ—յունադաւան ազգաց վե-
րայ, մահաւանդ Հայոյ վերայ, որմեր յա-
ռաջ բերածն թերեւս ամենէն համես-
տն է։ Մէք կը զարմանամք աւելի Ռուս
Հեղինակի թեթեւամտութեան վերայ,
որ յԵրուսաղէմ կը ճանապարհորդէ,
աջօք ամեն բան կը դիտէ, Լոսանոսի
հանդիսին ներկայ կը գտնուի, լուսոյ
ոչ թէ հրաշիւք՝ այլ ՚ի ձեռանէ մարդ-
կան վտռիլն կը տեսնէ և դարձեալ հա-
ւատ ընծայելով իրմէն թերեւս հարիւր
տարի առաջ գրուած մի յունական
առասպելի, զայն կ'օրինակէ և կը հրա-

տարակէ իւր ճանապարհորդական Ու-
ղեղոյն մէջ : Եւ աւելի զարմանալին
այս է , որ Պետերբուրգի Հոգեւոր Սի-
նոդն եւս , առանց առատութիւնն յա-
պաւելլու , կը վաւերացնէ սոյն Գիրքն ,
որ իբրեւ կարեւոր ճանապարհայոյց և Տէ-
շայոյց հարիւրներով կը տարածուի ժո-
ղովրդեան մէջ , որոնք հազարներով
յերուսաղէմ կը գան , թող չ'եկողնե-
րու մէջ տարածուածներն , քանզի Հե-
ղինալին կը յայտնէ յառաջաբանին մէջ
թէ՛ յորինած է ոչ միայն բարեպաշտ
ուխտաւորաց համար , այլ և նոցա հա-
մար , որք փափար ունին , բայց պա-
րագաներէն կ'արգելուին ճանապար-
հորդել ՚ի Պաղեստին , ուստի և սոյն
պատկերադարձ Ուղեղոյն առաջի աչաց
ունենալով և կարգալով կարող են մա-
սամբ իրենց փափաքն լոյսցանել և մը-
խիթարիլ :

Երբ Սիրոյ և Ճամբատութեան Աւե-
տարանի պաշտօնէութիւնն այսքան կը
քաջալերէ մղեւաւնդութիւնն ու սնա-
պաշտութիւնն , ՚ի հարկ է ժողովրդոյ
մէջէն չեն վերջանար բնաւ առելու-
թիւնն , խռովութիւնն , թերահաւա-
սութիւնն , նիւթապաշտութիւն և այլն :

Յաւալին այս է , որ մեր խեղճ Աղ-
գին , ողորմելի Աղգն , Քիւրդերէն ա-
ւելի Քրիստոնեաներէն կը նախատուի,
կ'անարգուի , և դարձեալ առանց զգա-
լու և զգաստանալու՝ ՚ի նոցանէ օգ-
նութիւն կը յուսայ , բարութիւն կը
յուսայ , փրկութիւն կը յուսայ :

ԺԱՄԱՆԱԿԱԳՐԱԿԱՆՔ

Անգղիական երեք զրահաւոր նա-
ւեր խորիսխ ձգած են Յոպպէի նա-
ւահանգստին մէջ , յորոց իւրաքան-
չիւրն կը պարունակէ 800 զինուորներ
եւ զօրականներ : Սոյն զինուորական
նաւուց ընդհանուր Հրամանատարն
յերուսաղէմ եկաւ 200 զօրականներ

րով եւ Տեղւոյս Կառավարութեան
կողմէն ընդունուեցաւ պատուաւոր
գիմաւորութեամբ :

Յիշեալ նաւուց զինուորներն եւ
պաշտօնակատարներն կարգաւ 60 ին-
հատ պիտի այցելէն Երուսաղէմին և
դառնան :

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՔ

ԴՐԱԽՏԻ ԸՆՏԱՆԻՔ

Ե Ի

ՀՐԱԽԻՐԱԿ ԱՐԱՐԱՏԵԱՆ

Երկարասիրութիւնք

Խ Ր Ի Վ Ե Ա Ն Հ Ա Յ Ր Ի Կ Ի :

Սոյն Երկասիրութեանց առաջինն
հրատարակուած է արդեամբ Գերադ-
նիւ Աստուածատուր Զուռք Ասպետի .
իսկ երկրորդն Աղնուամեծար Յակովբ
Էֆէնտի Նորատունկեան : Արարաբեան
Հրա-խիւն երկրորդ տպագրութեամբ է ,
որ ՚ի լոյս կ'ընծայուի եւ իւր բովան-
դակութիւնն ծանօթ է արդէն ընթեր-
ցող Հասարակութեան . իսկ Դրախտի
Ընտանիքն առաջին անգամն է , որ լոյս
կը տեսնէ Ի պէս Հայոց Ընտանիք :

Սոյն երկասիրութիւնն ուշ մեր
ձեռքն հասաւ . ուստի եւ գրական
գնահատութիւնն ուրիշ անգամի կը
թողումք :

ԿՐԹԱՐԱՆ

ԱԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ ԲԱՆԻՑ

ԴԱՍ Ը .

ՀԵՐՄԱՍ ԵՒ ՈՆԵՍԻՄ

Գին 60 փարայ :

ՅԱՆԿ

Ա Պ Ր Ի Լ

Կրթարան Աւետարանական բանից. — ԴԱՍ Ը .	
— Հերմաս եւ Ոնեսիմ. (Շար. Լ Վերջ)	73_81
Քանի մի Հարց — Պատասխանի	81_83
Երեմիա մարգարէ	83_86
Ես ալ Հայ եմ	—87
Խրախոյս	—88
Ողբ Հայկուհւոյն	89_90
Զարչարանք Նախկին Քրիստոնէից	91_93
Առասպել մոլեռանդութենէ ծնունդ առած	94_96
ԺԱՄԱՆԱԿԱԳՐԱԿԱՆՔ	—96
Նոր հրատարակութիւնք	—96

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՔ

- Ա. Սիօնը ամէն ամիս կը հրատարակուի 24 երեսէ բաղկացեալ մէկուկէս ութածալ թղթով :
- Բ. Տարեկան գինն է երկու արծաթ Մէճիտիէ , Զանապարհի ծախքով միասին , կանխիկ վճարելի :
- Գ. Զատ տետրակ առնել աւելորդ տէտք է ամեն մէկ տետրին շորս գահեկան վճարէ :